

MIGRATSIYALARNING USTURUSHONA MADANIYATIDAGI O'RNI

Furqat Eshboyevich Toshboyev

tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor,

Eshmamatova Nozima Baxodir qizi

magistrant, (Jizzax davlat pedagogika universiteti)

Tel: +998 93 303 46 33. E-mail: furqat7312@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Usturushona madaniyati rivojida migratsiya jarayonlarining o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Usturushona hududi tarixda geografik joylashuvi tufayli turli xalqlarning migratsiyasiga guvoh bo'lgan. Migratsiyalar natijasida madaniy almashinuv, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar yuz bergan. Maqolada migratsiya jarayonlarining Usturushona madaniyati rivojiga ta'sir etgan omillari, jumladan, turli etnik guruhlarining o'zaro muloqoti, savdo-sotiq va texnologik yutuqlarning kirib kelishi, din va urf-odatlarining shakllanishi muhokama qilinadi. Migratsiyalar natijasida Usturushona madaniyatida ko'p qatlamli madaniy o'zgarishlar va sintez jarayonlari yuz bergan. Ushbu tadqiqot tarixiy manbalar va arxeologik topilmalar asosida amalga oshirilgan bo'lib, migratsiyaning madaniy o'zgarishlarni shakllantirishdagi roli yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: usturushona madaniyati, migratsiya jarayonlari, madaniy almashinuv, etnik muloqot, ijtimoiy o'zgarishlar, arxeologik topilmalar, tarixiy rivojlanish, madaniy sintez.

THE ROLE OF MIGRATIONS IN THE CULTURE OF THE CENTRAL CULTURE ANNOTATION

This article analyzes the role and importance of migration processes in the development of Ustrushona culture. Due to its geographical location, the territory of Usturushona witnessed the migration of various peoples in history. Cultural exchange, economic and social changes took place as a result of migrations. The article discusses the factors of migration processes that influenced the development of Usturushona culture, including the interaction of different ethnic groups, the introduction of trade and technological achievements, the formation of religion and customs. As a result of migrations, multi-layered cultural changes and processes of synthesis took place in the culture of Usturushona. This study was carried out on the basis of historical sources and archeological findings, and the role of migration in the formation of cultural changes was highlighted.

Key words: prehistoric culture, migration processes, cultural exchange, ethnic dialogue, social changes, archaeological finds, historical development, cultural synthesis.

РОЛЬ МИГРАЦИИ В КУЛЬТУРЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется роль и значение миграционных процессов в развитии устурушонской культуры. Благодаря своему географическому положению территория Устурушоны в истории была свидетелем миграции различных народов. В результате миграций произошли культурный обмен, экономические и социальные изменения. В статье рассматриваются факторы миграционных процессов, повлиявшие на развитие устурушонской культуры, в том числе взаимодействие разных этносов, внедрение торговых и технологических достижений, формирование религии и обычаев. В результате миграций в культуре Устурушоны произошли многослойные культурные изменения и процессы синтеза. Данное исследование проведено на основе исторических источников и археологических находок, подчеркнута роль миграции в формировании культурных изменений.

Ключевые слова: доисторическая культура, миграционные процессы, культурный обмен, этнический диалог, социальные изменения, археологические находки, историческое развитие, культурный синтез.

KIRISH

Migratsiya jarayonlari insoniyat tarixida o'ta muhim ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy va madaniy hodisalardan biridir. U inson jamoalarining yangi hududlarga ko'chishi, u yerda yangi madaniy aloqalar o'rnatishi va turli xil iqtisodiy, ijtimoiy, hamda madaniy o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Xuddi shunday jarayonlar Markaziy Osiyoning qadimiy hududlaridan biri bo'lgan Usturushona madaniyatida ham muhim rol o'ynagan. Usturushona hududi, o'zining strategik geografik joylashuvi tufayli, qadimdan turli xalqlar va qabilalar uchun kesishgan yo'l hisoblangan.

Migratsiyalar nafaqat bu hududning demografik tarkibini o'zgartirgan, balki uning madaniy merosini shakllantirishda ham asosiy omil bo'lgan. Qadimiy Usturushona madaniyati turli xalqlarning o'zaro aloqalari, savdo-sotiq va madaniy almashinuvlar natijasida boyigan. Ushbu tadqiqotda migratsiyaning Usturushona madaniyati rivojiga ta'siri, jumladan, uning turli etnik guruhlar tomonidan shakllantirilgan madaniyati, ijtimoiy tuzilmasi va diniga ta'siri o'rganiladi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'rta asrlar davrida O'rta Osiyo hududida o'troq dehqonchilik va chorvador ko'chmanchi xalqlarning moddiy madaniyati bir-biriga yaqinlashib, etnik aralashuv kuchaygan, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida o'zaro ta'sir kengaygan. Bu jarayonlar aslida ancha ilgari, miloddan avvalgi ming yillikning oxirgi asrida Sirdaryo

havzasida shakllangan o'ziga xos cho'l madaniyati bilan bog'liq. Keyinchalik bu madaniyat O'rta Osiyoning o'troq vohalariga katta ta'sir o'tkazgan va bu hududda turkiy xalqlar, xususan, Kang davlati aholisi – kang'arlar – o'z izlarini qoldirgan. Milodiy III-IV asrlarda cho'l xalqlari tomonidan boshlangan "buyuk ko'chish" davri natijasida, O'rta Osiyoning katta hududlariga yangi aholi guruhlari kirib, ommaviy ravishda o'troqlashgan. Aynan shu davrda, Szin sulolaviy yilnomasiga ko'ra, Kangiy markaziy qarorgohini Sirdayo sohilidan janubga, Sug'dga ko'chirishga majbur bo'lgan. Bu davrda Kangiy qarorgohining janubga ko'chishi va Xioniy, Kidariy, Eftaliylar kabi xalqlarning O'rta Sirdaryo xalqlari bilan yaqin aloqada bo'lishi bilan bog'liq jarayonlar yuzaga kelgan. Bu esa ularning etnik tarkibi, qon qardoshlik va urug'doshlik aloqalarini yanada mustahkamladi.[2]

Arxeologik topilmalar, milodiy II-III asrlardan boshlab, "Qovunchi madaniyati"ning ta'siri Ustrushona va Farg'ona vodiysiga, so'ngra Sug'dning markaziy hududlariga tarqalganini ko'rsatadi. Milodiy IV-V asrlarda esa "Qovunchi madaniyati"ga oid moddiy madaniy ob'ektlar Buxoro va Qashqadaryo vohalarida, hatto Surxandaryo yodgorliklarida ham uchraydi. IV-V asrlarda Buxoro vohasining shimoli-g'arbiy qismida yangi "Qonunchi madaniyati" shakllangan bo'lib, bu madaniyat "Qizilki madaniyati" nomi bilan arxeologik tadqiqotlarda qayd etilgan.[3]

Usturushona hududi qadimdan Markaziy Osiyoning muhim savdo yo'llari chorrahasida joylashgan bo'lib, ko'chmanchi qabilalar va mahalliy aholi o'rtasidagi aloqa markazi sifatida e'tirof etilgan. Ushbu hududning madaniy rivojlanishida turli etnik va ijtimoiy guruhlarning migratsiyasi katta rol o'ynadi. Miloddan avvalgi va milodiy asrlarda bu yerda turli ko'chmanchi qabilalar — saklar, massagetlar va boshqa etnoslarning yashash joylariga aylanganligi kuzatiladi. Ularning har biri Usturushonaning iqtisodiy, harbiy va madaniy tizimlariga o'ziga xos hissa qo'shgan.

Madaniy uyg'unlashuv va yangicha shakllanish

Migratsiya jarayonlari natijasida madaniy uyg'unlashuv yuzaga kelib, bu hududning san'at, hunarmandchilik va diniy e'tiqodlarida aks etdi. Masalan, Usturushonada topilgan arxeologik artefaktlar turli madaniyatlarning uyg'unlashuvini ko'rsatadi. Bu asosan keramika, metall buyumlar va devoriy rasmlarda yaqqol namoyon bo'lgan. Ko'chmanchilarning hayot tarzi mahalliy qishloq xo'jaligi bilan birlashib, yangi ijtimoiy tuzilmalar shakllanishiga olib kelgan.[4]

Migratsiyaning iqtisodiy ta'siri

Migratsiyalar natijasida Usturushona iqtisodiy rivojlanishning muhim markaziga aylangan. Ko'chmanchi qabilalar tomonidan olib kelingan chorvachilik tajribasi va mahalliy dehqonchilik o'rtasidagi uyg'unlik iqtisodiy samaradorlikni oshirgan. Shuningdek, Usturushona Buyuk ipak yo'li tarmog'ida muhim o'rin egallagan bo'lib, bu yerda savdo va madaniy almashinuvni kuchaytirgan.

Ijtimoiy va diniy o'zgarishlar

Migratsiya jarayonlari mahalliy ijtimoiy va diniy tizimlarga ham ta'sir ko'rsatdi. Turli qabila va xalqlarning birlashuvi natijasida murakkab etnik mozaika yuzaga keldi. Shuningdek, migratsiyalar Usturushonada diniy e'tiqodlar rivojiga ham ta'sir ko'rsatgan. Mahalliy zardushtiylik an'analari bilan ko'chmanchi qabilalar olib kelgan animistik va shomonistik qarashlar uyg'unlashib, yangi diniy madaniyat shakllanishiga olib kelgan.

Migratsiyaning salbiy oqibatlari

Har bir migratsiya jarayoni faqat ijobiy o'zgarishlarga emas, balki qator salbiy oqibatlarga ham olib kelgan. Ko'chmanchi qabilalarning doimiy yurishlari mahalliy iqtisodiy hayotga zarar yetkazgan va ba'zan madaniy yodgorliklarning yo'q qilinishiga sabab bo'lgan. Bundan tashqari, etnik guruhlar o'rtasida resurslar uchun raqobat ba'zan ijtimoiy tanglikni kuchaytirgan.

Usturushona madaniyati migratsiyalar orqali shakllangan murakkab madaniy uyg'unlik namunasidir. Migratsiya jarayonlari ushbu hududning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Ularning o'zaro ta'siri natijasida hosil bo'lgan uyg'unlashuv nafaqat Usturushonaning tarixiy rivojiga, balki umuman Markaziy Osiyoning madaniy merosiga muhim hissa qo'shgan. Shu bilan birga, bu jarayonning ijobiy tomonlari bilan bir qatorda salbiy oqibatlarini ham tahlil qilish kelajakda bunday jarayonlarni yanada chuqurroq o'rganish zaruratini taqozo etadi.[5]

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, Usturushona mintaqasida sodir bo'lgan migratsiya jarayonlari uning madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy manzaralarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynagan. Turli ko'chmanchi qabilalarning kirib kelishi va keyinchalik madaniyatlarning uyg'unlashuvi mintaqada boy va rang-barang madaniy merosga yordam berdi. Turli xalqlarning bu yaqinlashuvi qishloq xo'jaligi, savdo va hunarmandchilikda taraqqiyotga olib keldi, shu bilan birga yangi diniy e'tiqod va ijtimoiy tuzilmalarni joriy qildi. Usturushonaning iqtisodiy farovonligiga, xususan, Ipak yo'li kabi savdo yo'llari bo'ylab strategik mavqega ega bo'lganligi sababli, bu migratsiya harakati sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. SH.Mirziyoyev. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining ikkinchi Maslahat uchrashuvi. Toshkent-2019 yil 29 noyabr.
2. Грицина А.А. Уструшанские были. Т., 2002 г. 73 с.
3. А.Асқаров. Фзбекистон тарихи. Т., "Фкитувчи", 1994, 16 б.
4. Л.М. Левина Этнокультурная история Восточного Приаралья. I тысячелетие до н.э. — I тысячелетие н.э. // М.: 1996. 396 с.
5. Н.Н.Негматов. Уструшана в древности и раннем средневековье. Сталинабад, 1957 г. 22 с.
6. Toshboyev F "Qadimgi Usturushona chorvadorlari madanyati (arxeologik manbalar asosida)" Toshkent 2022.